

<https://doi.org/10.36719/2706-6185/42/116-119>

Əli Novruzzadə

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
magistrant

alinovruzzade01@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-3169-2073>

Rəqəmsal ticarətin aqrar sahədə rolu və inkişaf istiqamətləri

Xülasə

Müasir dövrdə rəqəmsal texnologiyaların inkişafı və qlobal iqtisadiyyatda inteqrasiyası nəticəsində rəqəmsal ticarət aqrar sahənin inkişafı üçün mühüm vasitəyə çevrilmişdir. Bu məqalədə aqrar sahədə rəqəmsal ticarətin mahiyyəti, əhəmiyyəti və onun iqtisadi artıma, məhsuldarlığa və bazar iştirakçılarının fəaliyyətinə təsiri ətraflı şəkildə təhlil edilir. Əsas diqqət rəqəmsal ticarətin kənd təsərrüfatı məhsullarının daxili və xarici bazarlarda satışını necə optimallaşdırdığına, müasir texnologiyaların bu sahəyə tətbiqinin yaratdığı üstünlüklərə və qarşıya çıxan çətinliklərə yönəldilmişdir. Bununla yanaşı, rəqəmsal ticarətin inkişaf istiqamətləri və potensial imkanları da müzakirə olunur, xüsusilə kənd təsərrüfatı sahəsində rəqəmsal platformaların genişləndirilməsi, logistika xidmətlərinin rəqəmsallaşdırılması və rəqəmsal savadlılığın artırılması kimi amillər vurğulanır. Məqalədə nəticə olaraq qeyd edilir ki, rəqəmsal ticarət aqrar sektorun dayanıqlı inkişafını təmin edə biləcək əsas vasitələrdən biri olmaqla yanaşı, bazar şərtlərinin şəffaflığını və rəqabət qabiliyyətini də artırır.

Açar sözlər: *rəqəmsal, e-ticarət, aqrar sektor, kənd təsərrüfatı, məhsuldarlıq*

Ali Novruzzadə

Azerbaijan State University of Economics
Master student

alinovruzzade01@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-3169-2073>

The Role and Development Directions of Digital Trade in the Agricultural Sector

Abstract

In the modern era, the advancement of digital technologies and their integration into the global economy have transformed digital trade into a crucial tool for the development of the agricultural sector. This article comprehensively analyzes the essence, significance, and impact of digital trade on economic growth, productivity, and the activities of market participants in agriculture. Particular attention is given to how digital trade optimizes the sale of agricultural products in domestic and international markets, as well as the advantages and challenges brought by the application of modern technologies in this sector. Additionally, the development directions and potential opportunities of digital trade are discussed, with emphasis on expanding digital platforms in agriculture, digitizing logistics services, and improving digital literacy. The article concludes that digital trade, as a key tool for ensuring sustainable development in the agricultural sector, also enhances market transparency and competitiveness.

Keywords: *digital, e-commerce, agricultural sector, agriculture, productivity*

Giriş

Rəqəmsal ticarət qlobal iqtisadiyyatın sürətlə rəqəmsallaşdığı müasir dövrdə mühüm iqtisadi fəaliyyət sahələrindən birinə çevrilmiş və müxtəlif sektorların inkişaf dinamikasında əhəmiyyətli rol oynamağa başlamışdır (Gönen, 2024). Xüsusilə, aqrar sahə – dünya üzrə ərzaq təhlükəsizliyinin təminatında və iqtisadi dayanıqlılığın qurulmasında əsas sütunlardan biri olmaqla – rəqəmsal

texnologiyaların və elektron ticarət platformalarının inteqrasiyasından yaranan imkanlar sayəsində yeni inkişaf perspektivləri ilə qarşı-qarşıyadır.

Rəqəmsal ticarətin aqrar sahəyə tətbiqi, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, satışı və paylanması proseslərinin daha şəffaf, çevik və səmərəli həyata keçirilməsini təmin etməklə yanaşı, istehsalçıların və istehlakçıların bazara çıxış imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirir. Bu prosesdə əsas rol oynayan texnologiyalar – rəqəmsal platformalar, internet vasitəsilə alış-veriş sistemləri, avtomatlaşdırılmış logistika həlləri və böyük verilənlərin təhlili – aqrar sektorun ənənəvi ticarət çərçivələrindən çıxaraq daha geniş və müasir bazarlara inteqrasiyasına töhfə verir (Akther, 2023).

Bu məqalədə rəqəmsal ticarətin aqrar sahədəki rolu hərtərəfli təhlil ediləcək, onun əsas üstünlükləri, təsirləri və inkişaf istiqamətləri üzərində dayanılacaqdır. Məqsəd rəqəmsal ticarətin aqrar iqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafına necə töhfə verdiyini araşdırmaq və bu sahədəki potensial imkanların reallaşdırılması üçün mühüm addımları müəyyənləşdirməkdir.

Tədqiqat

Rəqəmsal ticarət, məhsul və xidmətlərin internet vasitəsilə alınıb satılması prosesini əhatə edir və kənd təsərrüfatı sektorunda bu mexanizm, istehsalçılar, təchizatçılar və istehlakçılar arasında iqtisadi əlaqələrin çevik və səmərəli şəkildə qurulmasını təmin edir. Aqrar sahədə rəqəmsal ticarət dedikdə, kənd təsərrüfatı məhsullarının onlayn bazarlar vasitəsilə satışının təşkili, elektron sifarişlərin avtomatlaşdırılması və təchizat zəncirinin rəqəmsallaşdırılması başa düşülür. Əsas prinsiplər aşağıdakılardır (Kara & Surmen, 2023):

- Məhsul və xidmətlərin coğrafi məhdudiyətlər olmadan satışına imkan yaradır.
- Qiymətlərin daha rəqabətli və aydın şəkildə müəyyən edilməsi üçün platformalar yaradır.
- Kiçik və orta fermer təsərrüfatlarının beynəlxalq bazarlara inteqrasiyasını təmin edir.

Bu prinsiplər kənd təsərrüfatı sektorunda əməliyyatların daha sürətli və sərfəli həyata keçirilməsini təmin etməklə yanaşı, istehlakçı tələblərinə operativ cavab vermək üçün vacib mexanizmlər formalaşdırır. Rəqəmsal ticarətin aqrar sahəyə tətbiqi genişmiqyaslı faydalarla müşayiət olunur. Bu faydalar həm mikro səviyyədə – fərdi fermerlər üçün, həm də makro səviyyədə – kənd təsərrüfatı sektorunun ümumi inkişafı üçün əhəmiyyətlidir (Kara & Surmen, 2023). Rəqəmsal platformaların tətbiqi kiçik və orta fermer təsərrüfatlarının bazara çıxış imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirir, bu isə xüsusilə İEO ölkələrdə kənd təsərrüfatı istehsalçıların rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına töhfə verir. İnternet vasitəsilə yaradılan elektron ticarət platformaları sayəsində fermerlər öz məhsullarını coğrafi məhdudiyətlər olmadan həm yerli, həm də beynəlxalq bazarlarda təqdim edə bilirlər. Nəticədə bazara çıxışda vasitəçilərin rolu azalır, istehsalçılar birbaşa istehlakçılarla əlaqə qura bilir və məhsul satışından əldə olunan mənfəət payını artırırırlar. Bu proses kənd təsərrüfatı məhsullarının bazar tələblərinə uyğun olaraq daha dəqiq şəkildə planlaşdırılmasını və istehsal prosesinin optimallaşdırılmasını təmin edir. Elektron ticarət vasitəsilə bazar məlumatlarının dəqiq və real vaxt rejimində əldə olunması fermerlərə tələb və təklif arasındakı balansını qorumağa, məhsul itkisini minimuma endirməyə və istehsal proseslərini daha səmərəli şəkildə idarə etməyə imkan yaradır.

Bununla yanaşı, rəqəmsal ticarət vasitələrinin tətbiqi aqrar sahədə xərclərin azaldılmasına da töhfə verir. Vasitəçilərin sayının azalması nəticəsində məhsulların qiymətləri optimallaşdırılır, istehlakçılar daha münasib qiymətlərlə məhsul əldə edir, istehsalçılar isə bazarda öz mənfəətlərini artırırırlar. Rəqəmsal texnologiyalar, o cümlədən məlumatların təhlili, avtomatlaşdırılmış texnologiyalar və smart kənd təsərrüfatı sistemləri, aqrar sektorun innovativ və rəqabətqabiliyyətli bir sahəyə çevrilməsində mühüm rol oynayır. Məsələn, Çində "Alibaba" və "JD.com" kimi elektron platformalar vasitəsilə fermerlər məhsullarını birbaşa istehlakçılara çatdıraraq daxili və xarici bazarlarda geniş satış imkanları əldə etmişlər (What is Alibaba? Everything You Need to Know, 2024). Azərbaycan təcrübəsi də rəqəmsal ticarətin aqrar sahədə tətbiqinin əhəmiyyətini nümayiş etdirir. Yerli fermerlər üçün yaradılan "Azexport" və "AgroHub" kimi platformalar kənd təsərrüfatı məhsullarının həm yerli bazarlarda, həm də beynəlxalq ticarət şəbəkələrində satışını asanlaşdırır. Xüsusilə "Azexport" platforması vasitəsilə yerli məhsullar dünyanın müxtəlif ölkələrinə ixrac edilir, bu isə Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunda rəqəmsal ticarətin potensialını və inkişaf perspektivlərini göstərir (Haqqımızda, 2016).

Rəqəmsal ticarətin inkişafına baxmayaraq, aqrar sahədə bu prosesin qarşılaşdığı bəzi fundamental problemlər mövcuddur (Javed, 2020; Wen, Kong, & Liu, 2021):

1. İnternet bağlantısının zəif olduğu regionlarda fermerlərin rəqəmsal platformalardan istifadə imkanları məhduddur.
2. Rəqəmsal texnologiyaların istifadəsi üzrə yetərli təcrübə və biliklərin olmaması fermerlərin bu prosesə tam inteqrasiyasına mane olur.
3. Kiçik fermer təsərrüfatları üçün rəqəmsal ticarət platformalarına qoşulmaq və texnoloji yatırımlar etmək yüksək xərclərlə müşayiət olunur.
4. Məhsulların vaxtında çatdırılması və saxlama infrastrukturunun çatışmazlığı rəqəmsal ticarətin effektivliyinə mənfi təsir göstərir.

Aqrar sahədə rəqəmsal ticarətin inkişafı üçün bir sıra strateji istiqamətlər mövcuddur ki, onların reallaşdırılması sektorun rəqabət qabiliyyətini artıraraq dayanıqlı inkişafa töhfə verə bilər. İlk növbədə, rəqəmsal infrastrukturun təkmilləşdirilməsi prioritet təşkil edir, çünki kənd yerlərində internetə çıxış imkanlarının genişləndirilməsi və müasir rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi fermerlərin rəqəmsal platformalara inteqrasiyasını asanlaşdırır. Bununla yanaşı, kənd təsərrüfatı məhsullarının satışına yönəlmiş xüsusi elektron platformaların inkişafı, bazar təhlillərinin təqdim edilməsi və vasitəçisiz əlaqələrin qurulması fermerlər üçün yeni bazar imkanlarının yaradılmasına şərait yaradır. Belə platformalar kənd təsərrüfatı istehsalçılarının məhsullarını həm daxili, həm də beynəlxalq bazarlarda birbaşa təqdim etməsinə imkan verir və bu da iqtisadi səmərəliliyi artırır.

Texnoloji maarifləndirmə də aqrar sektorun rəqəmsal ticarətə tam inteqrasiyası üçün vacib şərtlərdən biridir. Bu istiqamətdə fermerlərin rəqəmsal alətlərdən istifadə bacarıqlarının inkişafı məqsədilə xüsusi təlim proqramlarının təşkili və texnoloji biliklərin artırılması zəruridir. Bununla yanaşı, dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlıq mexanizmlərinin qurulması rəqəmsal ticarətin sürətləndirilməsində əsas rol oynayır. Dövlət tərəfindən infrastruktur yatırımlarının təşviqi və özəl investisiyaların cəlb edilməsi rəqəmsallaşmanın genişləndirilməsinə və texnoloji innovasiyaların tətbiqinə imkan yaradacaqdır (Wen, Kong, & Liu, 2021).

Böyük verilənlərin təhlili və İoT (Əşyaların İnterneti) texnologiyalarının tətbiqi aqrar sahədə strateji inkişaf istiqamətlərindən biri kimi çıxış edir. Məlumatların təhlili vasitəsilə bazar tələblərinin dəqiq öyrənilməsi, istehsal proseslərinin optimallaşdırılması və resurslardan səmərəli istifadə rəqəmsal ticarətin yaratdığı mühüm üstünlüklərdəndir. Sensor texnologiyaları və avtomatlaşdırılmış sistemlər istehsal proseslərinin monitorinqinə və idarə edilməsinə imkan verərək kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın artmasına səbəb olur.

Rəqəmsal ticarət platformaları vasitəsilə əldə edilən məlumatlar kənd təsərrüfatı istehsalçılarının bazar tələblərini daha dəqiq təhlil etməsinə və istehsal həcmi bazarın real ehtiyaclarına uyğunlaşdırmasına şərait yaradır. Bu məlumatlar həm məhsul çeşidinin, həm də qiymət siyasətinin daha strateji şəkildə qurulmasına imkan verir və bazar tələbinin dəyişikliklərinə çevik şəkildə uyğunlaşma təmin olunur (Žukovskis, Raupelienė, & Pypłacz, 2023).

Rəqəmsal ticarət fermerlərin məhsullarını lokal bazarlardan çıxararaq regional və beynəlxalq bazarlara təqdim etmələrinə şərait yaradır. Xüsusilə uzaq kənd ərazilərində yaşayan istehsalçılar üçün bu, məhsul satışında yeni imkanlar açır və bazar iştirakçılarının coğrafi cəhətdən məhdudiyətlərini aradan qaldırır.

Nəticə

Rəqəmsal ticarət aqrar sektorun modernləşdirilməsi və rəqabət qabiliyyətinin artırılması baxımından strateji əhəmiyyət kəsb edir. Müasir texnologiyaların tətbiqi sayəsində kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, saxlanması və bazara çıxarılması prosesləri daha səmərəli və şəffaf formada həyata keçirilir. Rəqəmsal platformaların yaradılması fermerlərə coğrafi məhdudiyətləri aradan qaldıraraq həm daxili, həm də beynəlxalq bazarlarda iştirakı təqdim edir, nəticədə onların mənfəət payı artır və qiymətlərin daha şəffaf şəkildə formalaşması təmin olunur. İnfrastrukturun təkmilləşdirilməsi, rəqəmsal savadlılığın artırılması və dövlət-özəl sektor əməkdaşlığının gücləndirilməsi aqrar sahənin rəqəmsallaşdırılması prosesində əsas inkişaf istiqamətləri kimi çıxış edir.

Azərbaycan təcrübəsi göstərir ki, yerli rəqəmsal platformaların yaradılması və fermerlərin bu sistemlərə inteqrasiyası kənd təsərrüfatı məhsullarının bazar tələbinə uyğun olaraq daha effektiv şəkildə satışını təmin edir və ixrac imkanlarını genişləndirir.

Ədəbiyyat

1. Gönen, İ. (2024). Sənaye 4.0 Perspektivində Türkiyədə Kənd Təsərrüfatı Sektorunda Rəqəmsal Transformasiya: Mövcud Vəziyyətin Müəyyənləşdirilməsi üçün Keyfiyyətli Araşdırma. Magistrlik dissertasiyası, Necmettin Erbakan Universiteti.
2. Haqqımızda. (2016, 21 sentyabr). Azexport.az. <https://azexport.az/haqqimizda>
3. Kara, E., & Surmen, M. (2023). Türkiye’de Tarımda Dijitalleşme Sürecinde Yaşanan Gelişmeler (Developments in the Digitalization Process in Agriculture in Turkey). *Tarım, Orman ve Su Bilimlerinde Yenilikçi Çalışmalar*, 153-177.
4. Akther, F. (2023). E-commerce in India: trends, hurdles, and growth opportunities. *Formosa Journal of Science and Technology*, 2(10), 2871-2880.
5. Javed, A. (2020). Prospects and Problems for E-commerce in Pakistan. *Asian Journal of Economics, Finance and Management*, 295-303.
6. Wen, Y., Kong, L., & Liu, G. (2021). Big Data Analysis of e-Commerce Efficiency and Its Influencing Factors of Agricultural Products in China. *Mobile Information Systems*, 1, 5708829.
7. What is Alibaba? Everything You Need to Know. (2024, July 7). <https://reads.alibaba.com/what-is-alibaba-everything-you-need-to-know/>
8. Żukovskis, J., Raupelienė, A., & Pypłacz, P. (2023). Kənd təsərrüfatı subyektlərinin idarə edilməsi üçün ixtisaslaşmış elektron ticarət platformasına ehtiyaca təsir edən amillər (Factors influencing the need for a specialized e-commerce platform for managing agricultural entities). *Polşa İdarəetmə Araşdırmaları Jurnalı*, 2(1), 414-432.

Daxil oldu: 03.09.2024

Baxışa göndərildi: 16.11.2024

Təsdiq edildi: 12.12.2024

Çap olundu: 30.12.2024